

Відгук
офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента
Бялик Оксани Василівни
на дисертацію Федюшкіної Катерини Андріївни
**«Формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів
професійно-технічної освіти»,**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

На сучасному етапі творення незалежної, правової, демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського співтовариства дедалі більшої гостроти набуває проблема загальнолюдських і моральних цінностей, міжособистісних стосунків. Морально-духовна криза, яку переживає наша держава, негативно впливає на виховання молоді й сприяє появі широкого спектру соціальних проблем, які стосуються молодого покоління і дестабілізують його становище у реаліях сучасного світу.

Актуальність рецензованого дослідження обумовлюється низкою державних документів, серед яких Закон України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Концепцію реформування професійної (професійно-технічної) освіти до 2017 року та ін., де стратегічними завданнями визначено всебічний та гармонійний розвиток особистості, її інтелектуальних можливостей, самореалізації в усіх сферах життєдіяльності. Саме в умовах утвердження нової освітньої парадигми особливого значення набувають інноваційні технології виховання, що обумовлені вимогами, які ставить суспільство до сучасної професійно-технічної освіти як до фактора реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти.

У цьому контексті дисертаційне дослідження, виконане Федюшкіною К. А., є актуальним і своєчасним.

Важливо відзначити, що дисертаційне дослідження виконане у відповідності до тематичного плану наукових досліджень факультету соціально-економічної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова і є складовою комплексного наукового напрямку «Теорія і технологія навчання та виховання в системі освіти». Тему дисертації затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 7 від 08 грудня 2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 23 лютого 2016 р.).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження дисертанткою:

вперше теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти, описано її складові та змістове наповнення; визначено критерії (гносеологічний, діяльнісний, аксіологічний, особистісний), відповідні показники, рівні сформованості усвідомленого ставлення до батьківства (високий, базовий,

середній, низький); запропоновано тлумачення понять «усвідомлене батьківство», «усвідомлене ставлення до батьківства», «формування усвідомленого ставлення до батьківства»;

уточнено сутність понять «батьківство», «материнство»; на основі аналізу поглядів науковців щодо феномена батьківства визначені основні якості батьків, необхідні для успішного виховання дитини; уточнено форми та методи формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти.

Заслуговує на увагу логіка дослідження, яка обґрунтована і ефективно реалізована здобувачкою на теоретичному та практичному рівнях і передбачає системне та поетапне упровадження структурно-функціональної моделі формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота Федюшкіної К.А. є комплексним теоретико-прикладним дослідженням, у якому ключове поняття «формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти» розглядається як цілеспрямований систематичний процес розвитку потенційних можливостей особистості здобувачок освіти, їх якостей та характеристик, набуття ними соціального досвіду, необхідного для ефективного реалізації батьківства у майбутньому. На підставі вивчення теоретичних основ усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти з'ясовано соціально-педагогічне підґрунтя феномена батьківства; схарактеризовано материнство як складову усвідомленого ставлення до батьківства.

Визначено особливості усвідомленого батьківства, які відображаються у прагненні здобувачів професійно-технічної освіти до духовного розвитку та морального вдосконалення власної особистості задля реалізації батьківської ролі, особистісному прагненні до народження дитини та її повноцінного виховання, емоційного спілкування та взаємовідносин з нею, духовно-морального розвитку малечі, створенні умов для успішної соціалізації дитини та ефективного її інтеграції у соціум.

На підставі вивчення досвіду різних країн у сфері формування усвідомленого ставлення до батьківства схарактеризовано сучасний стан досліджуваної проблеми в українській та зарубіжній практиці.

З огляду на це, подальшого розвитку набули питання ролі і місця формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок освіти у соціально-педагогічному процесі закладів професійно-технічної освіти.

Заслуговує на увагу логіка дослідження, яка обґрунтована і ефективно реалізована здобувачем на теоретичному та практичному рівнях і передбачає системне та поетапне упровадження структурно-функціональної моделі формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Федюшкіної К.А., автореферату та змісту публікацій дисертанта дають змогу стверджувати, що нею опрацьовано значну

кількість наукової соціологічної, психологічної та педагогічної літератури (225 найменувань, з них 9 – іноземними мовами), на підставі розгляду якої сформулювала власне бачення досліджуваної проблеми.

Зауважимо, що дисертаційна робота характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструючи культуру наукового мислення, уміння за допомогою застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів синтезувати емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, визначати і розв'язувати наукові проблеми, аргументовано й переконливо викладати науковий матеріал.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Федюшкіної К.А. достатньо обґрунтовані й достовірні.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Федюшкіної К.А. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Основні положення і результати дослідження упроваджено в освітній процес Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький навчально-виробничий центр», Криворізького професійного будівельного ліцею, Криворізького професійного ліцею, Державного професійно-технічного навчального закладу «Івано-Франківський професійний ліцей автомобільного транспорту і будівництва», Куп'янського автотранспортного коледжу Харківської області.

Рівень апробації результатів дослідження підтверджується також участю дисертанта у науково-практичних конференціях різного рівня.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Не викликає сумніву практична значущість пропонованого дослідження, яка полягає в розробленні та впровадженні Програми формування усвідомленого батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти «Світ батьківства: у гармонії та злагоді», розробленні та апробуванні методичних рекомендацій для працівників соціально-психологічних служб щодо формування усвідомленого батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти, які можуть бути використані в освітньому процесі закладів професійно-технічної освіти, вихователями соціально-виховних інституцій у роботі з молоддю.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, висновків до роботи, списку використаних джерел, додатків. Дослідження системно організоване: чітко окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно випливають зі змісту основного тексту дисертації.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти» – здійснено теоретичне обґрунтування соціально-педагогічного аспекту феномена батьківства, материнства як складової усвідомленого ставлення до батьківства; уточнено суть термінів «батьківство», «усвідомлене батьківство», «усвідомлене ставлення до

батьківства», «материнство»; визначено актуальний рівень сформованості усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти.

На основі узагальнення досліджень українських і зарубіжних науковців щодо сутності поняття «батьківство», «усвідомлене батьківство», «материнство» уточнено зміст феномену «усвідомлене батьківство», що визначається як злагоджена взаємодія батьків задля створення належних умов для розвитку, виховання та навчання особистості дитини, що проявляється у наявності необхідних педагогічних знань та освіченості, щирих почуттів, перш за все любові, а також умінь і навичок догляду і піклування про дитину.

Завдяки здійсненому теоретичному узагальненню результатів наукових досліджень усвідомлене ставлення до батьківства здобувачка розглядає як внутрішню позицію особистості, її емоційно-ціннісне ставлення до феномена батьківства та його ефективної реалізації з метою створення належних умов для гармонійного розвитку дитини.

Дисертанткою визначено особливості усвідомленого батьківства, які відображаються у прагненні здобувачів професійно-технічної освіти до духовного розвитку та морального вдосконалення власної особистості задля реалізації батьківської ролі, особистісному прагненні до народження дитини та її повноцінного виховання, емоційного спілкування та взаємовідносин з нею, духовно-морального розвитку малечі, створенні умов для успішної соціалізації дитини та ефективної її інтеграції у соціум.

Крім того, здобувачка акцентує увагу на якостях, якими мають володіти батьки для успішного виховання дитини: позитивне ставлення до себе як до батька/матері; безкорислива, безумовна любов до дитини; прояв турботи та піклування про дитину, задоволення її найважливіших потреб; єдність та узгодженість поглядів батьків на обов'язки щодо дитини та реалізацію виховного впливу; прийняття відповідальності за благополуччя дитини та здійснений виховний вплив на неї та ін.

Привертає увагу те, що здобувачка окреслює два підходи щодо сутності материнства та вказує на прояви її кризи (рання вагітність серед неповнолітніх, добровільна відмова від дітей, явище девіантного материнства, самотнє материнство, добровільна відмова від народження дітей («Child-free»)).

У другому розділі – «Педагогічне забезпечення форм і методів формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти» – визначено критерії та показники, дібрано діагностичні методики та охарактеризовано рівні сформованості усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти; розроблено структурно-функціональну модель формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти; експериментально перевірено ефективність впливу форм і методів формування усвідомленого ставлення до батьківства у закладах професійно-технічної освіти.

На позитивну оцінку заслуговує досить ефективний підхід дисертанта щодо обґрунтування критеріїв та показників усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технологічної освіти (гносеологічний, діяльнісний, аксіологічний, особистісний) та визначення рівнів сформованості усвідомленого ставлення до батьківства здобувачок професійно-технічної освіти (високий, базовий, середній та низький) за кожним із критеріїв підібрано й використано діагностичні методики («Колірний тест ставлень» (О.Еткінд), проективний

малюнковий тест «Я і моя дитина» (Г.Філіпова), «Дерево усвідомленого батьківства» (І.Брутась, Т.Веретенко та ін.).

Також позитивної оцінки заслуговує досить значна кількість респондентів, а це 576 здобувачів освіти, з яких 378 дівчат та 198 хлопців, які брали участь у констатувальному етапі експерименту. За його результатами встановлено, що високий рівень було виявлено у 8,24 % здобувачок освіти ЕГ та 8,16 % здобувачок освіти КГ, базовий рівень характерний для 12,64 % дівчат ЕГ та 17,86 % дівчат КГ, 42,31 % респондентів ЕГ та 40,31 % респондентів КГ мають середній рівень сформованості усвідомленого ставлення до батьківства, а низький рівень було виявлено у 36,81 % здобувачок освіти ЕГ та 33,67 % здобувачок освіти КГ.

Досить логічним є здійснений дисертанткою висновок про причини низького рівня сформованості усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти експериментальної і контрольної груп.

Позитивної оцінки заслуговує розроблена дисертанткою логічна і науково вивірена структурно-функціональна модель формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти – цілеспрямованого освітнього процесу, який акумулює сукупність елементів, які логічно пов'язані, мають завершений цикл дій, й відображають цільове спрямування, теоретичне підґрунтя, змістово-технологічне наповнення та результат.

Досить ґрунтовно здобувачкою представлено компоненти даної моделі, як то: смисловий (мета, завдання, методологічні підходи, принципи), змістовий (програма формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти «Світ батьківства: у гармонії та злагоді»), операційний (форми, методи і засоби роботи), результативний.

На схвалення заслуговує експериментальна перевірка найбільш дієвих форм і методів позанавчальної роботи, а також засобів впливу на здобувачок професійно-технічної освіти, які сприяли підвищенню рівня сформованості усвідомленого ставлення до батьківства респондентів експериментальних груп.

Досить ґрунтовно у дисертації представлено результати формувального етапу експерименту з апробації структурно-функціональної моделі формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти, що впливає на рівні сформованості усвідомленого ставлення до батьківства та експериментальну перевірку поставлених завдань, визначеного змісту, розроблених форм та методів формування усвідомленого батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти.

Саме останнє дає всі підстави для визначення теоретичної ефективності як самого дослідження, так і своєчасності й важливості для педагогічної практики напрацьованих здобувачем дидактичних матеріалів, розробленого змісту і відповідно форм і методик його презентації в соціально-педагогічному процесі закладів професійно-технічної освіти. Підтвердженням цього висновку є представлена здобувачкою як у дисертації, так і в авторефераті апробація основних теоретичних і практичних положень дисертаційного дослідження у доповідях на конференціях різного рівня.

Додатки до роботи є інформативними і слугують науково-методичним підґрунтям для ефективного вирішення проблем при формуванні усвідомленого батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. На нашу думку, у роботі варто було б більше уваги звернути й на здобувачів професійно-технічної освіти чоловічої статі, адже усвідомлене батьківство передбачає злагоджену взаємодію обох батьків задля створення належних умов для розвитку, виховання та навчання дитини.

2. На с.120 автором вводиться назва одного із критеріїв сформованості усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти – гносеологічний. На нашу думку, така назва виходить за межі позначення критерію особистісного утворення, оскільки походить від назви розділу філософії, що вивчає теорію пізнання в цілому. Можливо варто було б використати назву гностичний, що частіше зустрічається у педагогічній термінології.

3. У Розділі 2, при реалізації змістового компонента структурно-функціональної моделі формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок професійно-технічної освіти, крім Програми формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачок освіти «Світ батьківства: у гармонії та злагоді», необхідно обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування означеного феномена.

4. Робота набула б більшої досконалості, якби дисертантка ширше і ґрунтовніше представила сучасний зарубіжний досвід, як ближнього, так і далекого зарубіжжя, щодо формування усвідомленого ставлення до батьківства молоді й динаміку змін цього процесу у глобалізованому світі, окресливши можливості імплементації такого досвіду у сьогодення.

5. У Розділі 2 для більш повного відображення ситуації, що склалася у закладах професійно-технічної освіти, крім проведеного дослідження серед здобувачів освіти, бажано було б здійснити дослідження й серед працівників соціально-психологічної служби цих закладів на рівень готовності до формування усвідомленого батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти, так як саме на них покладається лєвова частка такої роботи.

Утім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і швидше є приводом для наукової дискусії.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Слід наголосити на тому, що основні результати дослідження відображено у 14 одноосібних публікаціях, із них 1 методичні рекомендації, 3 статті у наукових фахових виданнях України, 3 статті у зарубіжних виданнях, 7 тез доповідей на міжнародних конференціях. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Аналіз дисертації та автореферату дає підстави стверджувати, що вони відповідають сучасним вимогам. Автореферат дисертації достатньо повно

відображає структуру, основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи й дає цілісне уявлення про хід його проведення.

Отже, дисертаційна робота Федюшкіної К.А. за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

11. Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Федюшкіної К.А. «Формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567, зі змінами) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Федюшкіна Катерина Андріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту

Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

О.В.Бялик

Підпис офіційного опонента засвідчую:

Ректор Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

О. І. Безлюдний